

NYERE TID

THOMAS RIIS: *Should Auld Acquaintance Be Forgot... Scottish-Danish relations c. 1450-1707*. Odense University Studies in History and Social Sciences, vol. 114, 2 bind. Odense University Press 1988, 296 + 393 s.

Der er skrevet meget i den sidste tid om Skotlands relationer til udlandet – dog mest i form af korte afhandlinger og conferenceindlæg, hvor facetter af dette identitetsbevidste lands forhold til resten af Europa ofte enkeltvis er taget op til genvurdering. Riis' foreliggende værk er af en ganske anden natur, grundet som det er i et enormt og systematisk udvalgt kildemateriale og en stramt afgrænset problemstilling. Det drejer sig ikke om en komparativ analyse af to nordeuropæiske lande, set med hinandens øjne, ej heller – trods et indledende kapitel, som gør grundigt rede for diplomatiske relationer i perioden 1450-1603 – om egentlig gensidig kontakt i bredere forstand. Hovedemnet er skotsk immigration til Danmark, og i mindre grad i omvendt retning – frem til den tidlige danske enevælde.

Kriterierne, som nævnes side 11, viser tydeligt, hvor svær og til en vis grad vilkårlig den egentlige identifikation af skotter i Danmark uundgåeligt har været. Riis tager i første del fire grupper immigranter op til undersøgelse, nemlig handelsmænd og håndværkere, soldater og embedsmænd, kulturformidlere og flygtninge. Dernæst kommer overblik over de tre vigtigste koncentrationer af skotter, nemlig i Helsingør, Malmø og København. I sidste del beskrives et antal danskere i Skotland gennem hele perioden. Bind 2 indeholder tabelværk, et enormt biografisk stof opdelt alfabetisk på geografiske afsnit, hvortil kommer kilde- og litteraturfortegnelse.

Der er desuden et billedmateriale, der til dels – som »lampen« i østgavlen af St. Nikolajkirken i Køge (s. 66) en gang gjorde – hjælper den, som går på opdagelse. Men det må siges, at det alligevel til tider synes svært at få overblik over stoffet: man savner en bredere begrundelse for, hvorfor netop denne gruppe er blevet så grundigt undersøgt. Ældre arbejder over skotsk emigration nævnes kort i indledningen, men Riis forsøger ikke at sætte sit eget, alsidigt spredte og imponerende materiale ind i den bredere sammenhæng, som efterhånden foreligger. Måske – ligesom med Riis' værdifulde bidrag til fattigforskningen i nyere tid – vi kan vente mere fra denne kant?

Thomas Munck

CARSTEN PORSKROG RASMUSSEN, HANS SCHULTZ HANSEN, KAARE ULRICH JESSEN, KLAUS THINGHOLM KRISTENSEN (udg.): *Det danske godssystem – udvikling og afvikling 1500-1919*. Århus – Forlaget HISTORIA 4 – 1987. 240 s.

I det sidste årti er der blevet vist en stigende erkendelse af, at godsbrugets og godsejerens synsvinkel også hører med i landbrugshistorien. Vel især Thorkild Kjærgaard har gjort opmærksom på at Landboreformerne skyldtes andet end filantropi og humanisme. Godsbruget var indtil fæstegodsets bortsalg utvivlsomt

det bedst drevne markedsorienterede landbrug med sans for innovationer og driftsmæssigt optimale løsninger. Som fæstegodsbesidder og lokal administrator besad det unægteligt også stor indflydelse på rammerne for hele landbosamfundet.

For at fremhjelpe denne nyorientering har fire yngre århusianske historikere i 1987 udgivet dette paperbackbind, der på 240 ambitiøse sider bringer: 1: En oversigt over det danske godsbrugs historie fra Senmiddelalderen til Lensafløsningen i 1919, – 2: En oversigt over godshistoriske hovedkilder, – og 3: Seks nødvendigvis korte studier i arrondering af strøgods, driftsøkonomi og løn- og beskæftigelsespolitik. I de første to afsnit fornemmer man næppe nogen helt afgørende nyorientering i forhold til f.eks. Skrubbeltrangs fæstehistoriske synteser. Det er godssystemet, i udgivernes definition lig med fæstesystemet, der dominerer fremstillingen. Hvis bogens varebetegnelser skal være en introduktion, eller håndbog, for studerende og amatørhistorikere med ambitioner om at sætte sig ind i emnet, må det undre at udgiverne har undladt noter til den så skarpt skårne oversigt, og at der ikke er mere specifikke arkivhenvisninger i kildeafsnittet, der ellers refererer flittigt til kildeudgaver og forskning. En fyldig litteraturoversigt råder dog nogen bod herpå. Det sker naturligvis ofte, at økonomisk tænkende forlæggere tvinger forfattere til beskæringer, der er dem imod.

De seks detailstudier er en art anskuelsesundervisning i, hvad man på specialeplan kan få ud af kilderne. Anskuelsesundervisningen benytter vel prøvede metoder, men analyserer i alle tilfælde uudforskede emner og felter. To studier skildrer arrondering og mageskifte af strøgods som led i godsakkumulation i 15- og 1600-tallet. To andre studerer to mindre godser, Knabstrup og Nørre Vosborg, fra reformperioden ind i 1800-tallet. Her er driftsøkonomi og rentabilitet i højsædet. Et femte studie analyserer husmænds arbejdsvilkår på 10 godser i Randers amt, og endelig skildrer det sidste afviklingen af det fynske majoratsgods.

Finne Schyttes studie i husmændenes pligtarbejde i Randers amt viser hvordan godsernes behov for husmændenes pligtarbejde steg betydeligt fra 1780'ernes og 90'erne til 1830'erne i takt med gårdmandshoveriets afvikling. Alligevel var det gennemsnitlige antal ydede pligtdage i 1830'erne ikke de 52 normerede dage, men kun 36. Der skulle dog så ydes pengeafgift for de ikke aflagte pligtdage. Tilbage i 1780'erne ydedes så lidt som 13,8 dage årligt i gennemsnit.

Man må dog ikke uden videre drage den hurtige og nemme konklusion, at husmændene levede et mindre byrdefuldt liv end hidtil antaget. Det er jo ikke givet, at de kunne finde arbejde på de ikke ydede dage, og disse »fridage« er vel næppe faldet i de arbejdsintensive perioder! Fremme i 1860'erne ser Schytte en voksende polarisering i husmandsklassen mellem selvejere med nogen jord og ofte et håndværk og så de helt afhængige landarbejdere i huse uden jord.

Selv om bogen ikke helt opfylder de krav, man bør kunne stille til en håndbog i form af grundige henvisninger, og selv om tre-trins-formen måske spænder lidt ben for sig selv, kan man heri få kontant besked om en del ting. Og de seks studier er i sig selv anbefaling nok.

Steffen Elmer Jørgensen